

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

PROF. DR. YILMAZ ÖNGE ARMAĞANI

1993
KONYA

ANADOLU'DA XIII. YÜZYIL BİR RUFÂİ ZAVİYESİ

Sadi BAYRAM *

Rufâî Tarikatının kurucusu Seyyid Ahmed Rufâî bilindiği gibi 1182 tarihinde vefat etmiştir (1). Bu tarikatın Anadolu'ya hangi tarihte geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, kültür tarihimize ait belgelerin tamamı gün ışığına çıktığı takdirde, buna kesin olarak cevap vermek mümkün olacaktır.

1990 ve 1991 yıllarında yayınladığımız iki makalede; Anadolu'daki ilk Rufâî şeyhi olarak Samsun-Ladik'de medfun bulunan Küçük Seyyid Ahmed Kebir'in ilklerden olduğunu söylemiş ve yaşadığı dönemi 1250 - 1325 ! (?) tarihleri arasına yerleştirmiştik (2). Zira, Küçük Seyyid Ahmed-i Kebir, Mevlânâ Celâleddin-i Rumi ile Konya'da Karatay Medresesinde görüşmüş, Karatay Medresesi'nde dervişleri ile birlikte âyin yapmış, Kira Hatun tarafından da ilgi ve beğeni ile izlenmişti. Ayrıca Hüsameddin Çelebi ile Amasya'da görüşmüş birbirlerine hırkalarını giydirmişlerdi. Konu ile ilgili hikâyeleri, Ariflerin Menkıbesi'nde anlatılmaktadır (3). Ayrıca Vasıta, İbn-i Batuta'nın ifadesi ile babasının postunda bir ikinci vakti dua edip, âyin yaptığı yazılıdır (4). Oğullarını ise, İbn-i Batuta eskiden Niksar'a bağlı Sonisa, yani, şimdiki Amasya ili Taşova ilçesi Uluköy'de zaviyede ziyaret etmiştir (5).

Küçük Seyyid Ahmed-i Kebir er - Rufâî'nin bir oğlu da Amasya ili Suluova ilçesi, eski Arguma=Hakale, şimdiki Yolpınar Köyünde bulunmakta olup (6), ahşap ceviz oymalı, temiz işçilikli sağlam olarak duran sandukasının baş ucunda adı olan Seyyid Necmeddin Yahya er - Rufâî ismi bulunmakta, ayak ucunda ise 761 H. / 1359-60 tarihi net olarak okunmaktadır. Halk tarafından türbe ve za-

(*) Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, Arşiv ve Yayımlar Dairesi

1. Mustafa Tahranlı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 2, s. 127-130.; Mustafa Tahranlı, *Ahmad al-Rifa'i, sa vie, son oeuvre et Tariqa* (doktora tezi, 1973)
2. Sadi Bayram; Samsun-Ladik ve Seyyid Ahmed-i Kebir Hazretleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 5, Samsun-1990, s. 11-22.; Sadi Bayram; Ladik ve Seyyid Ahmed-i Kebir - Rufâî Hazretleri, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 74, Ekim 1991, s. 139-156.
3. Ahmed Eflaki; Ariflerin Menkıbeleri, (Tahsin Yazıcı Tercümesi), C. 2, Ankara, 1954, s. 378-379.
4. İbn Batuta; *Tuhfetü'n-nüzzar fi garaibi'l emsal ve Acaibi'l esfar*, *Seyahatnâme-i İbn-i Batuta Tercümesi*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333-35, s. 197. ; İbn Batuta *Seyyahatnâmesi*, ; (Mümin Çevik Tercümesi), c. 1 - 2, üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 126.
5. İbni Batuta *Seyyahatnâmesi*, ; (Mümin Çevik Tercümesi), C. 1 - 2, üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 204.
6. *Türkiye'de Vakıf Abide ve Eski Eserler*, C. 1, (II. Baskı), Meteksan Matbaası, Ankara, 1983, s. 328-333. Sadi Bayram; Ladik ve Seyyid Ahmed i Kebir - Rufâî Hazretleri, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 74, Ekim 1991, s. 151.

viyesi onarilarak aslı şeklini kaybetmiş olup, tonozlu kriptası eski şeklini korumaktadır.

Bu kısa bilgileri verdikten sonra şimdi asıl konumuz olan 655 H. / 1257 M. tarihli Seyyid Nureddin Alparslan er - Rufâî'ye gelelim:

Selçuklu Dönemi ile Osmanlı Döneminde Niksar'a tabi Sonisa'ya bağlı Zedvi=Zuday Köyü'nde, şimdiki, Amasya ili Taşova ilçesi, Alparslan Bel-desi'nde, şehrin kuzeyinde, Ziyaret adı verilen, yamaca dayanmış durumda, Seyyid Nureddin Velî Türbesi ve bazı harabeler bulunmaktadır ki, bu da bize bir külliye'yi hatırlatmaktadır. Türbede iki mezar vardır. Kriptası olduğu muhakkaktır. Ancak kazı yapılması gerekir. Deprem mıntıkasında olan Türbe, 1823, 1901 en son 1939 zelzelesinde büyük tahribat görmüştür. Bu son depremle şehir, heyelan mıntıkasında olduğu için yamaçtan biraz aşağıya indirilerek iskân edilmesi zarureti doğmuştur. Yerinde yaptığımız incelemede; Türbe, cami, küçük bir hamam, fırın, han, imâret, zaviye, ve anbarlardan müteşekkildir. Takribi zemi, bugün 1 - 120m. aşağıdadır. Zemin yamaca dayalı olduğu için zamanla toprakla dolmuştur. Caminin güney duvarının bir bölümü ayakta. Kuzeyde bulunan minare kaidesi yeri bellidir. Minarenin Kuzey doğusunda hamam ve fırın bulunmaktadır. Bunların önünde kaplama taşları, söve taşları yerde gelişigüzel istif edilmiş, araştırmacıları beklemektedir.

Hamamın beden duvarları sağlam olup, duvar içinde bulunan pişmiş toprak borular ısıtma sistemini göstermekte olup, cehennemliği de fazla tahrip olmamıştır. Görünür yerlerde çini yoktur, duvar iç yüzeyleri sıvalıdır. Halvet nişleri bellidir. Bunların arkasında ise, geç devirlerde yapılan ahşap anbarların bulunduğu yaşlılarca ifade edilmektedir. İmaretin doğu kısmında, han ve misafirhanenin batı tarafta olduğu, yöre halkından, tarihe meraklı Zihni Özdemir tarafından ifade edilmiştir. Yapılacak kazılarda ortaya çıkması muhtemeldir. İnşaatta bazı antik parçalar da kullanıldığı görülmektedir. Külliye'nin Batı ve Güneyi ise haziredir. Külliye'nin suyu da bulunmakta olup, halen külliye temeline sızmaktadır. Bir an önce, eski eser temelleri, sudan kurtarılmalıdır.

Aydın bir kasaba olan Alparslan kasabasında 1960 yılında Belediye Müzesi kurulmuş olup, türbede bulunan ceviz sanduka o tarihlerde Belediye Başkanı Muttalıp Öztürk tarafından şehir Müzesine alınmıştır. Sanduka küçük bir onarım görmüş olup, büyük bir kısmı sağlamdır.

Antik bir yerleşim yeri olan Alparslan kasabası, Beylik ve Osmanlı devrinde, Niksar'a tabi Sonisa yakınında Zedvi daha sonra Zuday ismi ile anılmakta olup, tarihi bir şehirdir.

Yaptığımız araştırmada, Seyyid Nureddin Alparslan er-Rufâî'nin 655 H. /

1257 M. tarihli arapca vakfiye sureti ile 996 H. /1588 M. tarihli ve bizim kanaatimize göre, tezhip uslubunu da dikkate alarak 1771 tarihinde tamamlanan Seyyid Nureddin Alparslan'ın oğlu Seyyid Fettah Veli'nin soy şeceresini halen Belediye Başkanı olan Sayın Muttalip Öztürk kanalı ile ele geçirdik (7).

Vakfiye, Sonisa Kadısı, Nakibü'l Eşrafı, Niksar Kadısı, Nakibü'l eşrafı, Evkaf Müfettişi tarafından tasdiklidir. Amasya Tarihi yazarı H. Hüsameddin, vakfiyenin tarihini veriyorsa da metninden bahsetmez.

Vakfiyeden anlaşıldığına göre; Seyyid Nureddin Alparslan'nın babası Sarımüddin, onun babası Mehmed, onun babası ise, Kemahlı, Efendilerin efendisi, ihtiyar Ebubekr er-Rufâî'dir.

Taşova'nın tamamı, Erbaa ilçesi civar köyleri, Amasya'nın doğu tarafları, Seyyid Nureddin Zaviyesi'nin vakfıdır. Vakfiyede geçen köy ve yöre isimleri incelendiğinde % 95'inin öz Türk isimleri olduğu bugün % 50'sinin halen yaşlılarca kullanıldığı dikkati çekmektedir. Toponomi bakımından önemlidir. Şahit isimlerinde de Abdullah oğlu Torumtay, Arslan Toğmuş, Kaan Aytoğmuş, Sünç oğlu Arslan Toğmuş gibi Orta Asya isimleri dikkati çekmektedir.

Vakfiyeden anlaşıldığına göre, külliye Selçuklu devri eseri olduğu ve 1255 M. tarihten önce yapıldığı kesindir. Zira vakfiyede yapı ismi geçmektedir. Ayrıca, Akdağ'ın 1600 m. rakımlı eteklerinde pamuk ekiminin varlığını bize bildirmesi, o tarihlerde görevlilere verilen günlük meskûk 1, 2, 5 dirhem ücret ödenmesi, her görevliye görev önemine göre yılda 5, 8, 10 ölçek buğday ile 1 ölçek atılmış pamuk verilmesi, arazilerin üç yıldan az, yani en fazla iki yıllığına kiraya verilmesini vakıfların şartı olarak vakfiyede ileri sürülmesi, devrin ekonomik durumunu yansıtmaları bakımından, önemlidir.

Zaviye; gelip-geçen yolcu ve ilim sahiplerine açık olup, zaviye şehliği makamının, vakfiyede sadece Rufâîler'e ait olduğu özellikle belirtilmemiştir. Dolayısıyla o tarihlerde taassup, tarikatlara henüz girmemiştir. Bütün islâm'ı yekvücut saymıştır. Aslı da budur.

Rufâî tarikatı Anadolu'da yaygın olup, Amasya, Tokat, Sivas, İzmir ve Batı Anadolu'da Nakşibendi tarikatından önce çok yaygın olduğu bilinmektedir.

Bezmi u Rezm yazarı Aziz bin Erdeşir-i Esterâbadi, söz konusu eserinde, Emir Ahmed ile Taceddinoğullarının Sultan Kadı Burhaneddin'e yenilmeleri üze-

7. Önge Hatıra Kitabında sayfa tahdidi olduğundan, kısa ve yerli bir özeti araştırmacıların dikkatlerine sunuyoruz. Aynı konu 1992 yılında Ankara'da toplanan Milletlerarası IX. Pre Ottoman and Ottoman Symposium'da bildiri olarak sunulmuştur. Hazırlanan geniş makale , 30-35 sayfayı bulmaktadır. Sadi Bayram; Amasya-Taşova-Alparslan Beldesi Seyyid Nureddinin Alparslan er-Rufâî'nin 655 H. /1257 M. Tarihli Arapca Vakfiyesi Tercümesi ile 996 H. / 1588 M. Tarihli Seyyid Fettah Veli Silsile - nâmesi, Vakıflar Dergisi, s. 23. (1993'de Basılacak ?).

rine "zamanın imamı ve önderi, İslâm Şeyhlerinin büyüklerinden, Danişmendiye Vilâyetinin yönetcisi olan Şeyh Nureddin'in oğlunu, iki tarafın arasını bulmak için aracı tayin etti" der. Sultan ise; Şeyh'in hatırını sayıp, itibarını gözeterek" Şeyh'in görüşü sadakât ve doğruluktan kaynaklanmaktadır. Ne buyuruyorsa, kabul edilebilir ve yerine getirilebilir" diyerek (8) Seyyid Nureddin'in oğlunun o tarihlerde kişiliğini, fonksiyonunu ve önemini belirtmesi açısından mühimdir.

Rahmetle andığımız Prof. Dr. Osman Turan, Seyyid Nureddin'e ait 1301 tarihli bir alım-satım vesikası yayınlamış (9), ancak vakfiyesinin ele geçirememiştir.

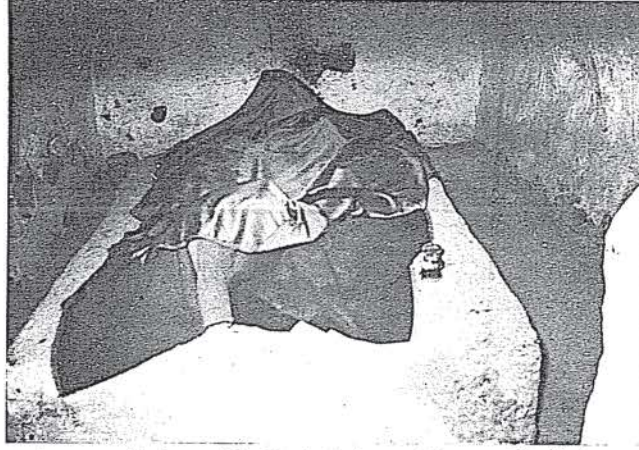
Seyyid Nureddin vakfiyesinin incelenmesi sırasında, Seyyid Nureddin'in ve evladı Alaaddin Savcı Bey'in Türbesi'nin Niksar'da Melik Gazi Türbesi Mezarlığında bulunan iki eyvan Türbe olduğunu tesbit fırsatı doğdu (10).

Kültür tarihimiz bakımında, sosyal tarih açısından, eski vesikaların önemi büyüktür. Ele geçtiğinde bir an önce ilim âlemine sunulması gerekir. Bizde bu ödevi yerine getirmeye gayret ettik.

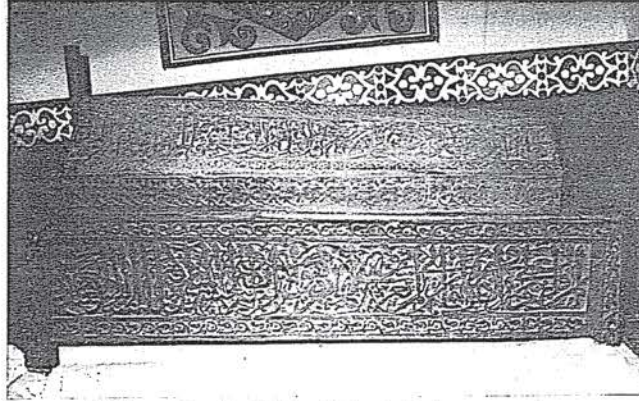
8. Aziz bin Erdeşir-i Esterebadî, *Bezm u Rezm* (Çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi Ankara 1990, s. 299

9. Osman Turan; Selçuklu Devrine Ait Köy satışı Hakkında bir Vesika, *Vakıflar Dergisi*, S.X, Ogun Kardeşler Matbaası, Ankara, 1973, s. 127-128.

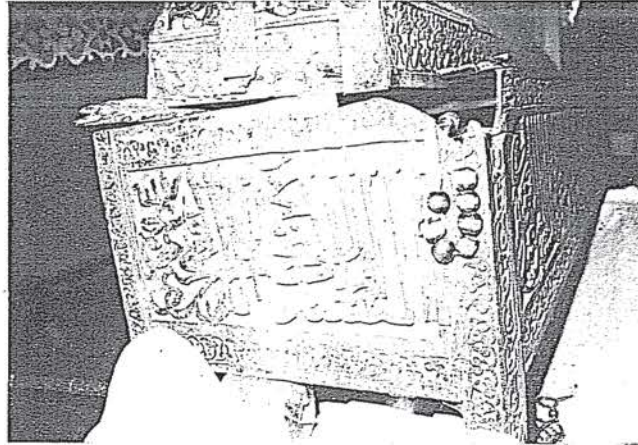
10. Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C. III, İstanbul, 1927, s. 27-28

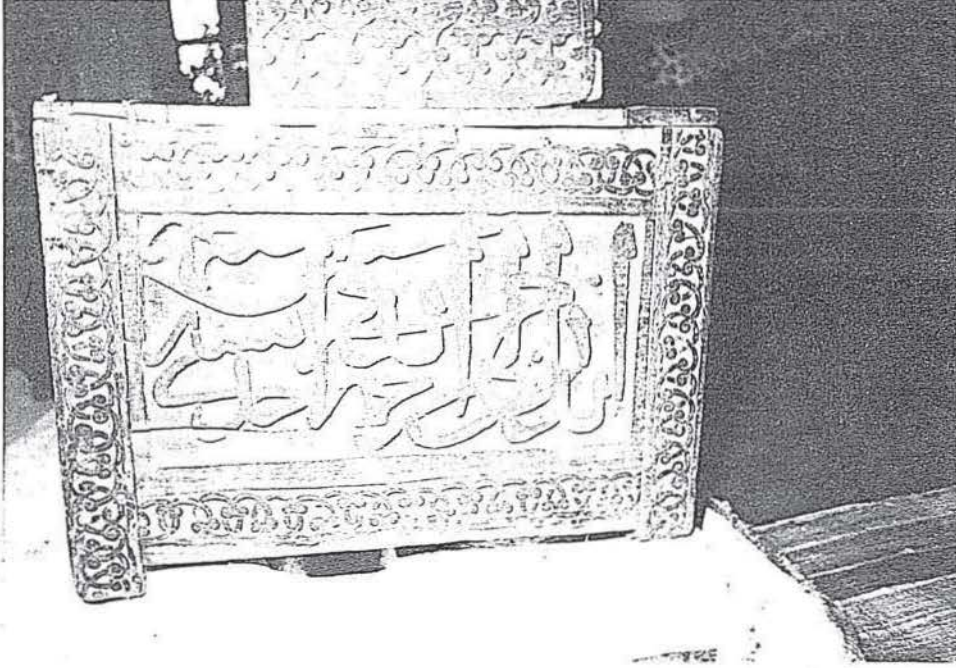
1. Amasya Yolpınar Köyü'nde bulunan Necmeddin Yahya Er-Rufâi'nin tonozlu türbe kriptası .

2. Yahya Er - Rufâi'nin türbede bulunan ceviz ağacından yapılmış sandukası

3. Sanduka'nın baş kısmı, (ismi okunmakta)

4. Sandukanın ayak kısmı, 761 H. / 1359 - 60 M. tarihi okunmaktadır.

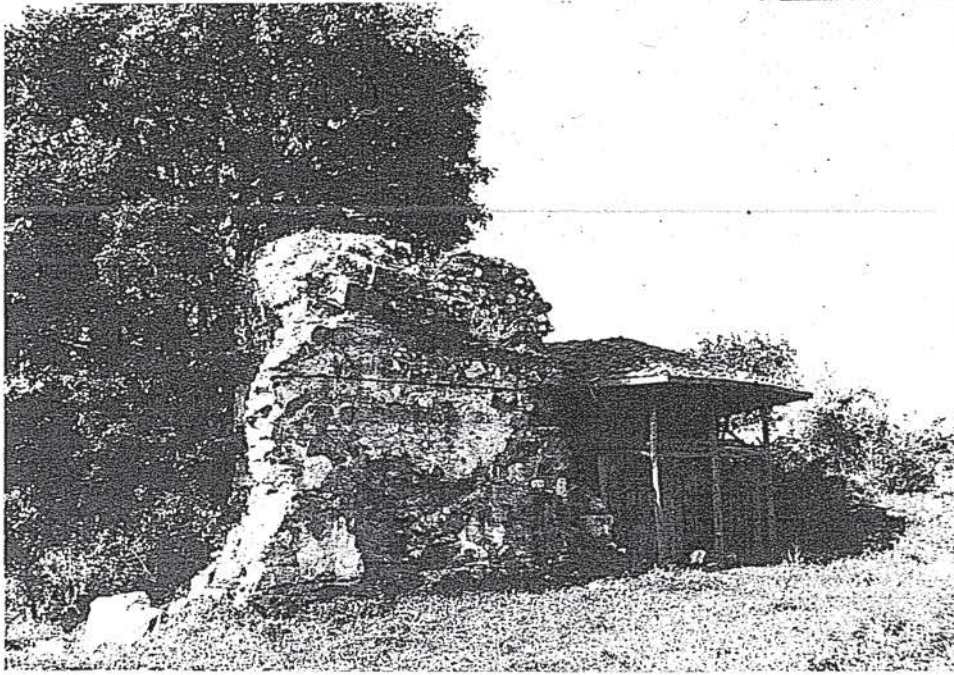
5. Necmeddin Yahya Türbesinde bulunan ceviz ağacından yapılmış 2. sanduka,

6. Seyyid Nureddin Alparslan Er - Rufâî'nin Alparslan Müzesi'nde bulunan Sandukası,

7. Hamamdan Türbe ve Camiye bir bakış.

8. Türbe ve caminin ayakta kalabilen güney duvarı.

9. 1257 Tarihli Seyyid Nureddin Alparslan Vakfiyesi baş sayfa.